

**EVLAT SORUMLULUĞU BEKLENTİSİ ÖLÇEĞİ TÜRKÇE UYARLAMASI,
GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI**

*THE ADAPTATION OF THE FILIAL RESPONSIBILITY EXPECTATION SCALE INTO
TURKISH: A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY*

Arş. Gör. Emine ER

Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, mtsoe94@gmail.com,
Kars/Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Yener ÖZEN

Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, yenerozen@erzincan.edu.tr,
Erzincan/Türkiye

ÖZ

Bu çalışmada, Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği tanıtılmıştır ve Evlat Sorumluluğu Beklentisi ölçeğinin güvenilirlik ve geçerliği ile ilgili bulgular sunulmuştur. Bu çalışmanın amacı evlat sorumluluğu beklentisini değerlendirmeyi sağlayacak “evlat sorumluluğu beklentisi” ölçme aracını uyarlamaktır. Uyarlanan bu ölçme aracı ölçeği geliştiren kişi olan Hamon’un izni doğrultusunda araştırmacılar tarafından yapılacak olan yüksek lisans tezinde kullanılacak olup ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği yapılacak olan yüksek lisans tezinde de sınanacaktır.

Ölçeğin uyarlanma aşamasında faktör analizi yapılmış olup madde seçme ve maddenin uygunluğuna karar vermede faktör yük değeri 0,40 ve üzeri maddeler işleme alınmıştır. Yapılan analiz sonucunda özdeğerlerin grafik dağılımında bir temel kırılma noktası olduğu görülmüştür. Bu sonuç ise ölçekteki maddelerin tek faktör altında toplandığını göstermektedir. Bu tek faktörün açıkladığı varyans oranı 55,476%'dir. Büyüköztürk(2015)'e göre tek faktörlü ölçeklerde açıklanan varyansın 30% ve üzeri oranda olması yeterlidir. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach alfa (α) iç tutarlık katsayısı ölçeğin geneli için hesaplanmıştır. Evlat Sorumluluğu Beklentisi ölçeğinin Cronbach Alpha ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliğini saptamak için Özen(2008) tarafından geliştirilmiş olan Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği kullanılmıştır. Katılımcıların Sorumluluk Duygusu ve Davranışı ölçeğinden aldığı puanlar üzerinde Spearman Sıra Farkları Korelasyon analizi yapılmıştır. Spearman sıra farkları korelasyon analizi sonucunda iki ölçek arasında anlamlı olarak .25 ilişki bulunmuştur. Ayrıca tartışma bölümünde bu ölçeğin uyarlanma sebebi irdelenmiştir ve gelecekte yapılacak çalışmalara öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sorumluluk, Evlat Sorumluluğu

ABSTRACT

In this study Filial Responsibility Expectation Scale was introduced.. Findings which about reliability and validity of Filial Responsibility Expectation Scale were presented. The purpose of this study is adapted of Filial Responsibility Expectation Scale which evaluating filial responsibility expectation into Turkish language. This adapted Filial Responsibility Expectation Scale will be used in master thesis to be done by researchers upon Hamon's permission. Scale's reliability and validity will be tested in master thesis to be done.

Factor Analyses was conducted in the process of adapting of scale. While choosing items and deciding the suitability of the items, items which are factor loading value's .40 and over were put into process. Result of analyses was fınded that eigen values had one basic breaking point. This result was indicated that items of scale were grouped under one factor. This one factor's variance ratio is 55,476%. According to Büyüköztürk(2015), variance ratio's 30% and over is

acceptable for one factor scales. Cronbach Alfa was used for calculating reliability of scale. The Cronbach Alfa of Filial Responsibility Scale is .94. Sense Of Responsibility And Behavior Scale developed by Özen(2008) was used for determining validity of scale. Spearman's Rank Correlation Analyses was conducted on participant's points which taken from the Sense Of Responsibility And Behavior Scale. The result of Spearman's Rank Correlation Analyses, the validity coefficient between two scales is .25. Also, the reason of adapting this scale was examined and some suggestions were made at discussion section.

Keywords: Responsibility, Filial Responsibility.

1.GİRİŞ

Aile, "aynı çatı altında yaşayan anne, baba ve çocuklardan oluşan"(Doğan, 2008: 178) toplumsal bir kurum olarak tanımlanabilmektedir. Aile içerisinde ebeveyn çocuklarla ilgilenme rolündedir. Ebeveynin çocuklarla ilgilenme rolü olduğu gibi ilerleyen yıllarda da çocukların fiziksel ve psikolojik olarak güçsüz yaşlı ebeveynleriyle ilgilenme rolü ortaya çıkmaktadır.

Evladın yaşlı ebeveynlerinin ihtiyaçlarına yönelik hissettikleri sorumluluk duygusu evlat sorumluluğu kavramı olarak açıklanmaktadır. Evlat sorumluluğu, genel olarak tüm toplumlarda yer alan bir kavramdır. Toplum, evladın ebeveynine karşı birtakım görevleri yerine getirmesini beklemektedir (Roberts ve ark., 1991).

Asya toplumunda evlat sorumluluğu kavramı toplumsal değeri temsil eden temel bir kavram olarak görülmektedir ve bu kavram Konfüçyüs öğretilerinde sık sık vurgulanmaktadır. Bu öğretilerde bireyin ebeveynine saygı göstermesinin önemli olduğu düşüncesi yer almaktadır. Diğer yandan İslami bakış açısını benimsemiş olan toplumlarda ise evladın ebeveynine saygı, şefkat ve minnettarlık duygularını beslemesi ön plana çıkmaktadır. Batı toplumlarında aileden ziyade bireycilik ön plana çıksa bile nesiller arası dayanışmanın da varlığını sürdürdüğü görülmektedir. İncil'de de ebeveynler, saygı duyulması gereken kişiler olarak geçmektedir (Bengston ve ark, 2000).

Her toplum evladın ebeveynine karşı birtakım sorumluluğu olduğunu düşünse de evlat sorumluluğu kavramının tek bir tanımı bulunmamaktadır. Evlat sorumluluğu psikolojik, toplumsal ve aile bakış açısıyla ele alınabilmektedir. Evlat sorumluluğu toplumsal açıdan değerlendirildiğinde kültür ve değerler evlat sorumluluğunun doğasını ve sınırlarını etkilemektedir (Johnson, 1996; Donorfia ve Sheehan, 2001). Psikoloji biliminin bakış açısıyla evlat sorumluluğu incelendiğinde evladın yaşlı ebeveynin ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olduğunu ve ebeveyninden gelen desteğin azaldığını artık kendisinin ebeveynine destek olması gerektiğini fark etmesiyle beraber gelişimsel bir kriz yaşar. Gelişimsel krizle beraber evlat sorumluluğuna ilişkin ödevler de yerine getirilir (Blenkner, 1965). Aile bakış açısıyla evlat sorumluluğu ise aile içerisinde yaşlı ebeveyniyle ilgilenmeyle ilgili normlar evladın yaşlı ebeveynin sağlığı ve güvenliğini sağlamak için çabalamasını sağlamaktadır (Johnson, 1996; Donorfia ve Sheehan, 2001). Literatürdeki evlat sorumluluğuna ilişkin bu farklı bakış açılarıyla birlikte evlat sorumluluğu kavramı yerine başka kavramlar da kullanılabilir. Bu kavramlar arasında evlat sorumluluğu normu, evladın ebeveynine olan saygısı ya da evlat sorumluluğu beklentisi yer almaktadır. Literatürde evlat sorumluluğu beklentisi kavramı evlat sorumluluğuna ilişkin normatif değerleri yansıtmak için kullanılmaktadır (Wakui ve Cheng, 2017).

Evlat sorumluluğu kavramı filozoflar tarafından da ele alınmıştır. Aristoteles (1971) evlat sorumluluğunu bir borç olarak nitelendirmiştir ve evladın bu borcu tamamen ödemesinin imkansız olduğunu vurgulamıştır. Bunun nedeni ise ebeveynin evladı için yaptıklarının hiçbir karşılığı olmayacağı ve evlat ne yaparsa yapsın ebeveynin yaptıklarıyla denk olmayacağı görüşünü benimsemesidir. Platon (1971) ise ebeveynin çocuğunun ihtiyacını ve bakımını sağlamak için yaptıklarının karşılığını yaşlılık döneminde alması gerektiğini savunmaktadır. Aristoteles'le benzer olarak ebeveynin çocuğu için yaptığıyla çocuğun ebeveyni için yaptıklarının birbirine denk olmayacağı ve evladın ebeveynine olan borcunun da tamamen ortadan kalkmayacağını savunmaktadır. Kant (1971) ise ebeveynin evladı için yaptıklarının karşılığını evladından isteyebileceğini ama bu isteğin temelini minnettarlık duygusuna dayanması gerektiğini ifade etmektedir (Akt: Burr, 2009).

Filozoflar genel olarak evlat sorumluluğunu ebeveyn evlat arasındaki borç ilişkisinden kaynaklandığını savunmaktadır. Diğer filozoflardan farklı olarak Kant, evlat sorumluluğunun borç ilişkisinden ziyade minnettarlık duygusuna dayandığı görüşünü benimsemektedir. Genel olarak filozoflar evlat sorumluluğu kavramının doğasını, boyutlarını ve kaynağını açıklamak için çeşitli görüşler ortaya atmıştır. Filozofların evlat sorumluluğu kavramına ilişkin görüşlerinin yanı sıra evladın anne ve babasına olan sorumluluğunun kaynağını ve doğasını, bu sorumluluğun içeriğinin(ekonomik ve duygusal destek sağlamak) ve

boyutlarının(sınırlılık, ebeveynin yaptıklarına denklik, evladın içinde bulunduğu şartlara bağlılık) neler olduğu konularına ayrıntılı bir şekilde ele alan teoriler son on yılda ortaya çıkmıştır.

1.1. Karşılıklılık Teorisi

Evlat, ebeveynlerine borçludur ve bu borçluluğun en önemli sebebi anne ve babası tarafından dünyaya getirilmiş olmasıdır aynı zamanda ebeveyn belli bir yaşa kadar evladına yiyecek, giyecek, barınak, eğitim gibi ihtiyaçlarını da sağlamıştır.

Bu teorinin altında yatan düşünce; evlat belli bir yaşa kadar dünyaya tutunmasında kendisine yardımcı olan ve onu hem maddi hem manevi açıdan destekleyen ebeveynlerine borçludur ve evlat borçlarını geri ödemekle yükümlüdür (Stuifbergen ve Van delden, 2010). Özetle anne ve baba evladı için fedakarlık yapmıştır ve bütün yaptıkları fedakarlıkların karşılığında evlat anne babasına karşı borçlanmıştır. Evladın zamanı geldiğinde borcunu ödemek için yerine getirmesi gereken görevler “evlatlık görevi” olarak adlandırılmaktadır. Karşılıklılık teorisine dayalı olarak evlatlık sorumluluğunu açıklamak genel olarak kabul görse de bazı araştırmacılar bu teoriye karşı çıkmıştır(Stuifbergen ve Van delden, 2010).

1.2. Minnettarlık Teorisi

İnsan, kendisine yapılan iyilik için minnettarlık duymaktadır fakat bu minnettarlık iyilik yapan insanlara karşı borçlu olduğu anlamına gelmemektedir. İyilik yapan kişiye minnettarlık göstermek için değerli bir şeyden vazgeçmek ya da yapılan iyiliğin üstünden uzun yıllar geçse bile halen bu iyilik için bir şeyler yapmaya hazır olmak mantıksızdır. Yapılan iyiliğe karşılık vermek minnettarlık görevini ortaya çıkarmaktadır. Minnettarlık görevi yerine getirildiği zaman iyilik yapan kişinin sağladığı fayda da kabul edilmiş demektir (Keller, 2006).

Minnettarlık görevinin ortaya çıkması için birtakım şartların sağlanması gerekmektedir. İlk olarak iyilik yapan birey, ortaya koyduğu davranışla karşıdaki kişiye fayda sağlayacağı konusunda farkındalığa sahip olmalıdır ve aynı zamanda ortaya koyduğu davranışla sadece karşıdaki kişiye yardım etme niyetinde olmalıdır yani kendisi de fayda sağlayacağı için iyilik yapma niyetinde olmaması gerekmektedir (Berger, 1975).

Minnettarlık sorumluluğu evladın ebeveynine borçlu olduğu ve ebeveynin evladı için yaptıklarına karşılık evladından birtakım taleplerde bulunacağı anlamına gelmemektedir. Ayrıca minnettarlık sorumluluğu ebeveyn evladın yaşam tarzı üzerinde aralıksız taleplerde bulunma hakkı vermemektedir. Ebeveyn bu taleplerde bulunduğu zaman evlat üzerinde yük hissetmektedir ve bu beklentiyi karşılayamadığında suçluluk duymaktadır. Bütün bunlar ebeveyn evlat arasındaki sevgiye zarar vermektedir. (Welch, 2012).

1.3. Arkadaşlık Teorisi

Ebeveyn tarafından yapılan fedakarlık gönüllü olarak yapıldığı için bu fedakarlık borç olarak görülmemiştir. Evlat ve ebeveyn arasındaki ilişki arkadaşlık ilişkisine yakın olarak kabul edildiği için bu ilişkide bir taraf verebileceği kadarını karşı tarafa aktarırken aynı zamanda karşı taraf ihtiyaç duyduğu kadarını kabul etmektedir. Bu ilişkide her iki taraf da karşı taraftan elde ettiği ve karşı tarafa sağladığı faydanın çetelesini tutmaz yani bu ilişkide sevgi ön plandadır ve borçluluk durumu arkadaşlık ilişkisinde yer almamaktadır (Schinkel, 2012).

English (1992) borç ilişkisinin ortaya çıktığı ilişkileri şu örnekle açıklamıştır. “B kişisi A kişisinden bir ricada bulunduğu zaman ve A kişisi bu ricayı yerine getirdiği zaman B kişisi için A kişisinin bu iyiliğine karşılık verme sorumluluğu doğmaktadır bu örneğin tersi olarak eğer A kişisi B kişisinin herhangi bir ricası olmadan B kişisine karşı bir iyilik yaptığı zaman B kişisi için A kişisinin bu iyiliğine karşılık verme sorumluluğu ortaya çıkmamaktadır.” Bu iki örnek arasındaki fark birinde yapılan iyiliğin gönüllü olarak yapılması ve fedakarlık olarak nitelendirilmesiyle diğerinde ise karşı tarafın isteği üzerine bir iyilik yapılmış olmasıdır.

Yukarıdaki örnekte de verildiği gibi ebeveyn tarafından yapılan fedakarlık gönüllü olarak yapıldığı için bu fedakarlık borç olarak nitelendirilmemektedir. Ebeveyn-çocuk arasında borç ilişkisi olduğunun düşünülmesi bu ilişkideki sevgi faktörünü yadsımaktır. Ebeveyn, evladı için yaptığı fedakarlığı gelecekte kendisine ödenmesi gereken borç olarak düşündüğü zaman evlatlarıyla olan iletişimlerinde borç terminolojisini kullanmaktadır (Keller, 2006).

Bazı araştırmacılar arkadaşlık teorisinin diğer teorilere göre birçok üstün yanı olduğunu savunurken bazı araştırmacılar ise arkadaşlık teorisini eleştirmiştir. Keller (2006), bu teoride evladın ebeveynine karşı olan

görevlerinin yapılan fedakarlığın miktarına göre değişmemesi ve bu görevleri yerine getirmenin bir süreç olması, bir kere yerine getirildiğinde evladın ebeveynine karşı sorumluluğunun ortadan kalkmamasını borç ve minnettarlık teorilerine göre üstün yanlar olarak görmüştür.

Bazı araştırmacılar ise arkadaşlık teorisine bazı noktalarda eleştiri getirmiştir. Kupfer (1990)'a göre ebeveyn ve evlat arasındaki ilişki, evladın akrabalarıyla olan arkadaşlık ilişkisinden daha farklıdır. Evlat büyüyüp yetişkin olduğunda ebeveynlerine yoldaş ya da arkadaş olması ideal evlat-ebeveyn ilişkisini belirtmektedir ama evlat-ebeveyn arasında tam olarak arkadaşlık ilişkisinin yakalanması bazı nedenlerden ötürü mümkün olmamaktadır.

1.4. Özel Varlıklar(Goods) Teorisi

Arkadaşlık teorisi, karşılıklılık teorisi veya minnettarlık teorisi ebeveyn evlat ilişkisini analogi yoluyla açıklamaktadır. Lakin ebeveyn evlat ilişkisi tamamen kendine özgüdür ve hiçbir ilişki türüyle ortak noktası bulunmamaktadır. Keller(2006) bu görüşten yola çıkarak Özel Varlıklar Teorisini ortaya koymuştur. Çocuk ebeveyninden birçok özel varlık alırken ebeveyn de yaşlılık döneminde evladından birtakım özel varlıklar alacaktır. Ebeveyn evlat ilişkisini birtakım özel varlıkların değiş tokuşu olarak sınırlandırmak hatalı olacaktır. Aynı zamanda ebeveyn evlat ilişkisi devam ettikçe birbirlerinin yaşamına değer de katmaktadır.

Bu teoride bahsi geçen varlıklar kavramı özel ve genel varlıklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Genel varlıkları kişiye herhangi biri de sağlayabilirken özel varlıkları sadece ebeveyn ve çocuk birbirine sağlayabilmektedir. Tıbbi yardım sağlama, arabayla alışverişe götürme, finansal yardım sağlama, bakıcılık, yemek pişirmeyi öğretme gibi yardımlar genel varlıklarla örnektir. Bu yardımlar ebeveyn evlat dışında herhangi biri tarafından da gerçekleştirilebilmektedir. Özel varlıklara ise ebeveynin ilgi ve sevgiyle baktığı evladyla iletişimi sürdürmek için çabalaması, özel günlerde herhangi birinden ziyade çocuğunu çevresinde gördüğü zaman mutlu olması, çocuğunu yetiştirmede sorumluluk hissetmesi veya çocuğunun kendisiyle ortak birtakım özelliklere sahip olması hatta kendisinin genç versiyonu gibi görmesi örnek olarak verilebilmektedir (Welch, 2012).

Evlat açısından ise bebeklikten beri kendisiyle beraber olan ve kendisinin bile bilmediği birtakım özelliklerini bilen birisinin olması, kendisiyle ilgili daha geniş bakış açısı edinebilmesi, çocukluktan yetişkinliğe kadar olan çeşitli yaşam dönemleriyle bağlantı kurabilecek olan birisinin olması örnek olarak verilebilir (Keller, 2006).

Özel varlıklardan yola çıkarak özel görevler oluşmaktadır. Evlat ebeveyn ilişkisinden ortaya çıkan özel varlıklar özel görevleri de doğurmaktadır. Özel varlıklar teorisi özel görevlerin içeriğini de vermektedir. Evladın ebeveynin doğum gününü hatırlayıp hediye göndermesi, ebeveyniyle irtibatını sağlamak için çaba göstermesi, ebeveynin ihtiyaç duyduğu ilgiyi sağlaması gibi özel görevler sadece evladın ebeveynine sağlayabileceği yardımlardır. Ebeveyn bu yardımları evladı dışında kimseden alamaz (Welch, 2012).

Özetle özel varlıklar teorisinde evlat görevleri açık uçlu, devamlı görevler olarak ele alınmaktadır. Bu görevler bir kere yerine getirildiğinde ortadan kalkmaz. Yani evladın ebeveynine bir kere para yardımında bulunması ya da ebeveynle bir kere çıkılan uzun bir tatil evladın ebeveynine olan sorumluluğunu ortadan kaldırmamaktadır (Schinkel, 2012).

Yukarıda açıklanan teoriler ışığında evlat sorumluluğunun doğası, boyutları, içeriği ve kaynağıyla ilgili farklı görüşler vardır. Karşılıklılık teorisi evlat sorumluluğunun borç ilişkisine dayandığını ve ebeveynin geçmişte çocuğu için yaptığı fedakarlıkların evlat sorumluluğunu doğurduğunu savunmaktadır. Minnettarlık teorisi evlat sorumluluğunun ebeveyn evlat arasındaki borç ilişkisinden kaynaklanmadığını ve evladın ebeveynine karşı hissettiği minnettarlık duygusunun evlat sorumluluğunu ortaya çıkardığı görüşünü savunmaktadır. Arkadaşlık teorisi ise ebeveyn evlat arasındaki ilişkinin arkadaşlık ilişkisine benzediğini ve bu arkadaşlık ilişkisinin evlat sorumluluğunu doğurduğunu düşünmektedir. Ebeveynin evladı için yaptığı fedakarlıkların gönüllü olması nedeniyle ebeveyn evlat arasında borç ilişkisi olmadığını savunmaktadır.

Evlat sorumluluğu kavramı evladın ebeveyninin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hissettiği sorumluluk duygusudur. Ebeveyn kendisiyle ilgilenebilecek fiziksel ve psikolojik yeterlikte olmadığı zaman evladın ebeveynine ilgi ve bakım göstermeye yönelik sorumluluk duygusu evlat sorumluluğu olarak açıklanmaktadır. Dünyada yaşlı nüfus oranının giderek artması ve bu yaşlı nüfusun bakımının kim tarafından ve nasıl sağlanacağı konusunun ise gelecekte önemle üzerinde durulması gereken konulardan biri olması gerektiği düşünüldüğünde evlat sorumluluğu kavramı üzerinde çalışmak önemli olmaktadır. Bu çalışmanın amacı evlat ve ebeveyn bakış açısını birlikte değerlendirmeyi sağlayacak "evlat sorumluluğu beklentisi" ölçme aracını uyarlamaktır. Ölçeği geliştiren kişi olan Hamon'un izni doğrultusunda uyarlanan bu ölçme

aracı araştırmacılar tarafından yüksek lisans tezinde kullanılacak olup ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği yapılacak olan tezde de sınanacaktır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde katılımcılar, ölçme araçları ve verilerin analizi hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Katılımcılar

Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeğinin son formu üzerindeki geçerlik güvenilirlik analizleri 2018 yılında Kars'ta bulunan 652 bireye uygulanmıştır. Katılımcıların yaş aralığı 18-48 arasında değişmektedir.

2.2. Ölçme Araçları

Bu çalışmada, uyarlanmakta olan Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği tanıtılmış ve Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeğinin benzer ölçekler geçerliliği için Özen (2008) tarafından geliştirilmiş olan Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği kullanılmıştır. Aşağıda Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği ve Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği tanıtılmıştır.

2.2.1 Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği

R. R. Hamon (1988) bu ölçekte yer alan maddeleri önceki çalışmalardan (Brody et al., 1983; Seelbach, 1978; Quinn, 1983) uyarlamıştır ve ölçeğe ek maddeler eklemiştir. Ölçekte toplam 16 madde bulunmaktadır. Ölçek, hem evladın ebeveynine karşı evlat sorumluluğu beklentisini ölçerken hem de ebeveynin evlat sorumluluğu beklentisini ölçmektedir. Ölçekte kesinlikle katılmıyorum ile kesinlikle katılıyorum arasında değişen likert tipi dörtlü derecelendirilme vardır. Ölçekten elde edilecek skor 16 ile 64 arasında değişmektedir. Ölçekteki maddelerin ortalaması yetişkin evlat için 2.29 ile 3.49 arasında değişirken ebeveyn için 2.18 ile 3.42 arasında değişmektedir. İç tutarlılık (Cronbach's alpha) değeri ebeveyn örneklemini için .86 iken yetişkin evlat örneklemini için .85 olarak hesaplanmıştır (Hamon, 1988).

2.2.2.Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği

Özen(2008) tarafından geliştirilmiş olan bu ölçme aracıyla günlük hayatta karşımıza çıkan birtakım sosyal durumlara yönelik sorumluluk bilincinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu ölçekte 18 sosyal durum yer almaktadır. Ölçekte likert tipi dörtlü derecelendirilme kullanılmıştır. Ölçekten alınan en düşük puan 18 en yüksek puan 72'dir.

2.3. Ölçek Uyarlama Süreci

İlk olarak ölçeği geliştirmiş olan Hamon ile elektronik posta aracılığıyla iletişime geçilmiş olup Hamon'dan gerekli izinler alınmıştır. Ardından Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeğinin İngilizce orijinalinde yer alan maddeler önce araştırmacılarından birisi tarafından daha sonra da bir tercüman tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Birbirinden bağımsız olarak yapılan bu çeviriler, iki dili de iyi şekilde bilen bir uzman tarafından değerlendirilmiş ve her bir madde için en uygun çeviri seçilerek orijinaline uygun ve anlaşılır bir taslak formu oluşturulmuştur. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra ölçeğin Türkçeye uyarlama aşaması tamamlanmıştır. Türkçeye uyarlanan ölçek orijinal formatına göre biçimlendirilerek 82 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanmıştır. Bu pilot uygulamada öğrencilerin anlamada güçlük çektikleri ölçek maddeleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Veri toplama işleminin tamamlandıktan sonra elde edilen veriler gerekli istatistiksel işlemleri yapmak için düzenlenmiştir. Verilerin analizinde SPSS 20 programı kullanılmıştır. Ölçeğin uyarlanma aşamasında faktör analizi yapılmış olup madde seçme ve maddenin uygunluğuna karar vermede faktör yük değeri 0,40 ve üzeri maddeler işleme alınmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach alfa (α) iç tutarlılık katsayısı ölçeğin geneli için hesaplanmıştır. Ölçeğin geçerliliğini saptamak için Özen(2008) tarafından geliştirilmiş olan Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği kullanılmıştır. Katılımcıların Sorumluluk Duygusu ve Davranışı ölçeğinden aldığı puanlar üzerinde Spearman Sıra Farkları Korelasyon analizi yapılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde Evlat sorumluluğu beklentisi ölçeği ile ilgili olarak yapılan faktör analizi sonuçları ile Evlat sorumluluğu beklentisi ölçeğinin güvenilirliğine ve geçerliğine ilişkin bulgular verilmiştir.

3.1.Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeğine İlişkin Yapılan Faktör Analizi

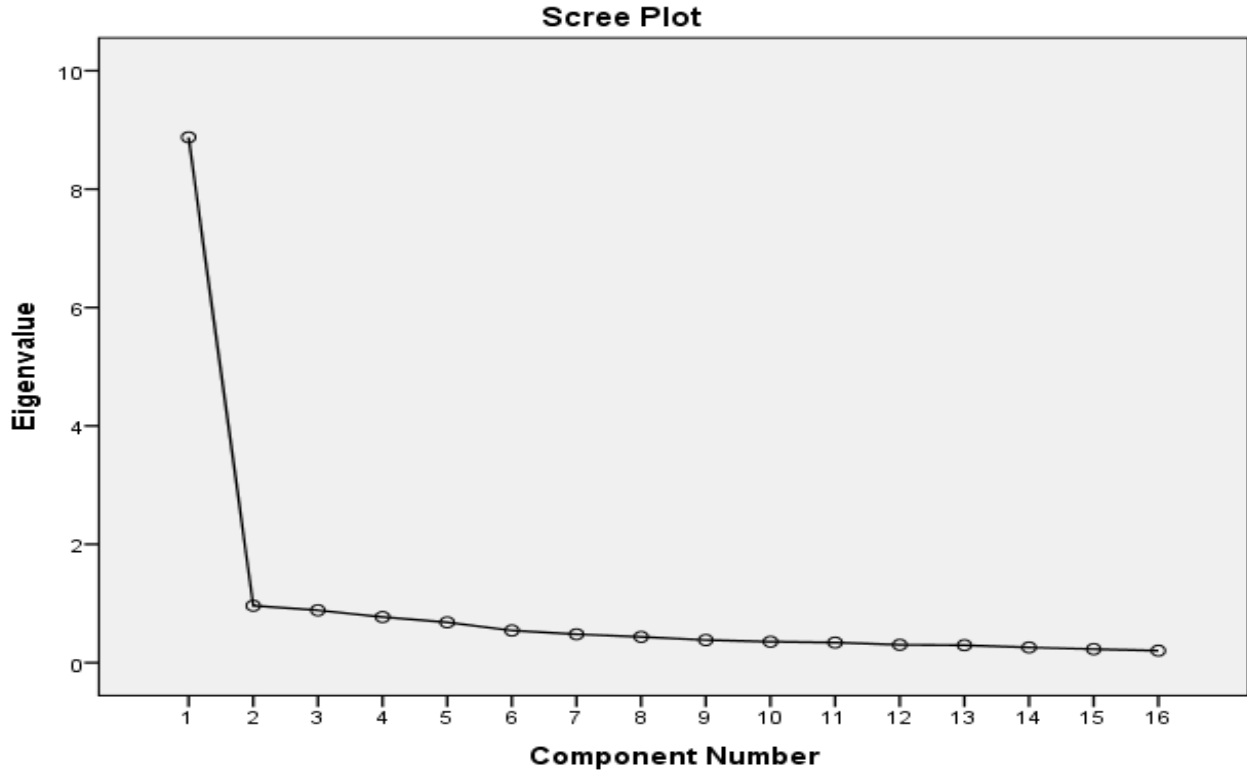
Evlat sorumluluğu beklentisi ölçeğinin son formu üzerinde faktör analizi yapılmıştır. İlk olarak verilerin faktör analizine uygunluğunu tespit etmek için KMO ve Barlett Sphericity testleri yapılmıştır. Bu testlerden elde edilen sonuçlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: KMO ve Bartlett Testleri (KMO and Bartlett's Test)

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,962
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	6908,062
	df	120
	Sig.	,000*

Tablo 1’de Evlat Sorumluluğu Beklentisi ölçeğinden alınan puanlar üzerinde yapılan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Testleri sonuçları verilmiştir. Tablo 1’de görüldüğü üzere KMO değeri ,962 olarak hesaplanmıştır ve bu değer verilerin faktör analizine çok uygun olduğunu göstermektedir. Ayrıca Barlett Sphericity testi sonucu verilerin normal dağılım gösterdiğini ortaya koymaktadır.

KMO ve Bartlett Testleri sonucunda verilerin faktör analizine uygun olduğu belirlendikten sonra faktör analizi yapılmıştır. Ölçek maddelerinin kaç faktörde toplandığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda özdeğerlere (Eigenvalue) bakılmıştır. Buna göre; öz değeri 1’in üzerinde olan tek faktör belirlenmiştir. Bu faktörün açıkladığı varyans %55,476’dır. Özdeğerlerin grafik dağılımında (scree plot) bir temel kırılma noktası olduğu gözlenmiştir (Grafik 1). Bu durum ölçeğin tek faktörlü yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca ölçekteki 16 maddeye ilişkin yapılan faktör analizi sonucu Tablo 2’de gösterilmiştir. Faktör yük değeri .40 ve üzeri olan tüm maddeler işleme alınmıştır. Büyüköztürk (2015)’e göre madde seçme ve maddenin uygunluğuna karar vermede ,30 faktör yük değeri sınır olarak kabul edilebilmektedir.

Grafik 1 Özdeğerlerin grafik dağılımında (scree plot) Gösterimi

Grafik 1’e göre özdeğerlerin grafik dağılımında bir temel kırılma noktası bulunmaktadır. Bu sonuç ise ölçekteki maddelerin tek faktör altında toplandığını göstermektedir. Bu tek faktörün açıkladığı varyans %55,476’dır. Büyüköztürk (2015)’e göre tek faktörlü ölçeklerde açıklanan varyansın %30 ve üzeri oranda olması yeterlidir. Büyüköztürk (2015)’e göre bu çalışmada elde edilen %55,476 varyans oranı yeterlidir.

Tablo 2: Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi Sonucu

Sıra	Madde	Yük değeri
1	madde1	0,412
2	madde2	0,781
3	madde3	0,763
4	madde4	0,736
5	madde5	0,539
6	madde6	0,830
7	madde7	0,614
8	madde8	0,816
9	madde9	0,810
10	madde10	0,809
11	madde11	0,800
12	madde12	0,557
13	madde13	0,820
14	madde14	0,819
15	madde15	0,811
16	madde16	0,828

Tablo 2’de Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi Sonucu verilmiştir. Tablo 2’de görüldüğü üzere ölçekte yer alan tüm Maddelerin faktör yük değeri ise .412 ile .830 arasında değişmektedir. Yani ölçekteki maddelerin faktör yük değeri .40 üzeri değere sahiptir. Büyüköztürk (2015)’e göre madde seçme ve maddenin uygunluğuna karar vermede .30 faktör yük değeri sınır olarak kabul edilebilmektedir. Bundan dolayı Hamon(1988) tarafından geliştirilen 16 maddeden oluşan, dördümlük likert yapıdaki evlat sorumluluğu beklentisi ölçeği, Türkçe uyarlamasını takiben yapılan faktör analizi sonucunda da orijinal formda olduğu gibi 16 madde olarak düzenlenmiştir.

3.2.Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeğinin Güvenirliği

Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeğine ilişkin güvenilirlik analizi Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği likert tipi olduğu için Büyüköztürk (2015) ve Tavşancıl(2002)’in likert tipi ölçeklerin güvenilirliğinin hesaplanmasında önerdiği Cronbach α güvenilirlik katsayısı kullanılarak yapılmıştır. Elde edilen uygulama formunda yapılan güvenilirlik analizinde Cronbach’s Alpha değeri .94 olarak bulunmuştur. Sosyal bilimlerde ölçme aracının güvenilir kabul edilmesi için 0,70 ve üzeri değer istenmektedir (Şencan, 2005). Bun göre ölçeğin güvenilirlik katsayısı kabul edilebilir düzeydedir.

3.3.Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeğinin Geçerliği

Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeğinin geçerliği benzer ölçekler geçerliği yöntemi ile incelenmiştir. Tablo 3’te de görüldüğü üzere iki veri dizisi birbirlerinden bağımsız olarak normal dağılım göstermediği için her iki ölçeğin toplam puanları arasındaki ilişki “Spearman sıra farkları korelasyon testi” yolu ile bulunmuştur. Tablo 4’te iki ölçekten elde edilen korelasyonlar verilmiştir.

Tablo 3: Evlat Sorumluluğu Beklentisi ile Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeklerinden Elde Edilen Verilerin Normallik Testi

Normallik Testi	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Evlat Sorumluluğu Beklentisi	,129	652	,000	,854	652	,000
Sorumluluk Duygusu Davranışı	,096	652	,000	,935	652	,000

Tablo 3’te görüldüğü üzere Evlat Sorumluluğu Beklentisi ve Sorumluluk Duygusu ve Davranışı ölçeğinden elde edilen veriler üzerinde yapılan Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testlerine göre p değeri .05’ten küçük olduğu için iki veri setinin normal dağılım gösterdiği varsayımı reddedilmektedir. Evlat Sorumluluğu Beklentisi ile Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeklerinden Elde Edilen veri dizisinin birbirlerinden bağımsız olarak normal dağılım göstermediği görülmektedir.

Tablo:4 Evlat Sorumluluğu Beklentisi ile Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	N	r	p
Evlat Sorumluluğu Beklentisi	652	0,25	,000*
Sorumluluk Duygusu ve Davranışı			

Tablo 4'ten de anlaşılacağı üzere, Evlat Sorumluluğu Beklentisi ile Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Spearman Sıra Farkları Korelasyon analizi sonucunda puanlar arasında istatistiksel açıdan $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Analiz sonucuna göre ölçek puanları arasında ($r=0.25, p < 0.01$) anlamlı düzeyde ilişki bulunmaktadır. Spearman Sıra Korelasyon Katsayısı normal dağılmayan, iki sıralı değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi ölçmek amacıyla kullanılır (Sungur, 2016). Spearman Sıra Farkları Korelasyon analizi sonucuna göre Evlat Sorumluluğu Beklentisi ölçeği ile Sorumluluk Duygusu ve Davranışı ölçeği eşdeğerdir.

Evlat Sorumluluğu Beklentisi ölçeğinin geçerliğine ikinci bir kanıt olarak da Tablo 2'nin sonuçları gösterilebilir. Tablo 2'de görüldüğü üzere, Evlat Sorumluluğu Beklentisi ölçeğine ilişkin yapılan faktör analizi sonucunda birinci boyutta yüksek çıkmış olması (.000'ın üzerinde) ve ayrıca Cronbach Alpha ile hesaplanan ölçeğin tümüne ilişkin güvenirlik katsayısının ($r_x = 0.94$) ölçek maddelerinin ölçmek istediği özelliği ölçtüğünü ve ölçeğin yapı geçerliğine sahip olduğu da söylenebilir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Türk toplumunun giderek yaşlandığını gösteren birçok araştırma sonucu bulunmaktadır. TÜİK(2017) verilerine göre Türkiye'de yaşlı nüfus (65 ve daha yukarı yaş) 2012 yılında 5 milyon 682 bin 3 kişi iken son beş yılda %17,1 artarak 2016 yılında 6 milyon 651 bin 503 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2012 yılında %7,5 iken, 2016 yılında %8,3'e yükseldi. Türkiye bu yaşlı nüfus oranıyla en yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ülke sıralamasında 167 ülke arasından 66. sırada yer almıştır. 2015 yılı sonuçlarına göre, doğuştan beklenen yaşam süresi, Türkiye geneli için 78 yıl, erkekler için 75,3 yıl ve kadınlar için 80,7 yıl oldu.

Yaşlı nüfus oranının ve beklenen yaşam süresinin giderek artması yaşlılarla ilgilenme konusunun ileride bir problem teşkil edeceğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu yaşlı nüfusun bakımının nasıl gerçekleştirileceği konusu üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Bu nüfusun bakımı sosyal devlet özelliğinin gerektirdiği gibi devlet tarafından gerçekleştirilebilir. Ayrıca yaşlı nüfusun bakımı kendi evlatları tarafından da sağlanabilir. Ebeveyn çocuğunu belli bir yaşa kadar yetiştirmiş olup evladına gerekli ilgi ve bakımı göstermiştir. Ebeveyn yaşlandığında ve kendi bakımını sağlayamadığı zaman ise evladının kendisiyle ilgilenmesine yönelik bir beklenti içine girebilmektedir. Bu çalışmada uyarlanan Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeği evladın ebeveyninin bakımına ilişkin kendisinden neler beklediğini ortaya çıkarması açısından önemlidir. Çalışmadaki katılımcıların yaş aralığı düşünüldüğünde genç yetişkin ve orta yetişkin dönemde oldukları söylenebilir. Bu gelişim dönemindeki bireylerin ileride yaşlı ebeveynlerinin bakım sorumluluğunu alacağı düşünüldüğünde evladın ebeveyninin bakımına ilişkin kendisinden neler beklediğini ortaya çıkarmak önemlidir.

Bu çalışmada uyarlanan Evlat Sorumluluğu Beklentisi Ölçeğine ilişkin yapılan geçerlik ve güvenirlik analizleri bu ölçeğin güvenilir bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir. Ancak ölçeğin güvenirlik ve geçerliğine ilişkin yeni kanıtların araştırılması yararlı olabilir. Ayrıca araştırmacıların Evlat Sorumluluğu beklentisi Ölçeğini çeşitli yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi gruplarına uygulayarak güvenirlik ve geçerliği kontrol etmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Bengtson, V. L. ve Putney, N.(2000). Who Will Care for Tomorrow's Elderly? Consequences of Population Aging East and West. V. L., Bengtson, K. D., Kim, G. C., Myers., & K. S., Eun (Yay. Haz.), Aging in East and West: Families, states, and the elderly içinde (s. 263-276). New York: Springer.

Berger, F. (1975). Gratitude. Ethics, 85, 298-309

Blenkner, M. (1965). Social Work and Family Relationships in Later Life with Some Thoughts on Filial Maturity. E. Shanas, & G. F. Streib (Yay. Haz.), Social Structure and the Family: Generational Relations içinde (s. 117-130). Englewood Cliffs: NJ: Prentice Hall.

Burr, W. (2009). Expanding the History of Family Theory and Methods: Another Point of View. Boss, P., Doherty, W., LaRossa, R., Schumm, W., Steinmetz, S.(Yay. Haz.), Sourcebook of Family Theories and Methods A Contextual Approach içinde (s.95-99). Singapore: Springer Science+Business Media.

Büyüköztürk, Ş. (2015). Veri Analizi El Kitabı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Doğan, İsmail (2008). Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar. Ankara: Pegem Yayınevi.

- Donorfio, L. M. ve Sheehan, N. W., (2001). Relationship Dynamics Between Aging Mothers and Caregiving Daughters: Filial Expectations and Responsibilities. *Journal of Adult Development*. 8 (1), 39-49.
- English, J.(1968). What do grown children owe their parents?. .O. O'Neill ve W. Ruddick(Yay. Haz.) *Having children Philosophical and legal reflections on parenthood içinde* (s. 144-154). Oxford University Press.
- Hamon, R. (1988). Filial Responsibility Expactation Among Older Parents Older Adult. Annual Meeting Of The Gerontological Society, San Francisco.
- İstatistiklerle Yaşlılar, 2016. (2017, Mart). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 24644.Erişim Adresi: <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=27595>.
- Keller, S.(2006). Four Theories of Filial Duty. *The Philosophical Quarterly*. 56, 254-274.
- Kupfer, J.(1990). Can Parents and Children Be Friends?. *American Philosophical Quarterly*, 27(1), 15-26.
- Özen, Y. (2007). Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği ve Geçerliği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 7, 343-357.
- Roberts, R. E., Richards, L. N., Bengtson, V. L. (1991). Intergenerational Solidarity in Families. *Marriage & Family Review*, 16(1),11-46.
- Schinkel, A. (2012). Filial Obligations: A Contextual, Pluralist Model. *J Ethics*, 16, 395-420.
- Stufbergen, M., Van Delden, J. (2010). Filial obligations to elderly parents: a duty to care. *Med Health Care and Philos.* 14, 63-71.
- Sungur, O.(2016). Korelasyon Analizi. Ş. Kalaycı (Yay. Haz.), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri içinde* (s.116-125). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tavşancıl, E. (2002), *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Wakui, T. Ve Cheng, S. (2017). Filial Responsibility. N. A. Pachana (Yay. Haz.), *Encyclopedia of Geropsychology içinde* (s. 874-880). Singapore: Springer Science+Business Media.
- Welch, B. F.(2012). A Theory of Filial Obligations. *Social Theory and Practice*. 38(4), 717-737.

EVLAT SORUMLULUĞU BEKLENTİSİ ÖLÇEĞİ

Bir evladin anne ve babası için neler yapması gerektiğiyle ilgili cümleler bulunmaktadır. Bu cümleleri dikkatlice okuyunuz ve bu cümlelere ne derecede katıldığınızı ya da katılmadığınızı belirten **1(kesinlikle katılmıyorum)-4 (kesinlikle katılıyorum)** arasında değişen numaralardan birini daire içine alınız. Mümkün olduğunca boş madde bırakmamaya gayret ediniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Tek önemli olan kendi fikirlerinize dayalı olarak ölçeği cevaplandırmanızdır.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Evli olan evlat, anne ve babasına yakın bir yerde yaşamalıdır.	1	2	3	4
2. Yetişkin evlat, anne ve babası hasta olduğunda ne gerekirse gereksin onlarla ilgilenmelidir.	1	2	3	4
3. Yetişkin evlat anne ve babasına ekonomik destek vermelidir.	1	2	3	4
4. Eğer evlat büyüdüğünde anne ve babasına yakın yerde yaşarsa anne ve babasını haftada en az bir kez ziyaret etmelidir.	1	2	3	4
5. Anne ve babasına en az 30 km(yarım saat) uzaklıkta yaşayan evlat, anne ve babasına haftada en az bir kez telefon etmelidir.	1	2	3	4
6. Yetişkin evlat yaşlı anne ve babası için sorumluluk duymalıdır.	1	2	3	4
7. Yaşlı anne ve baba ile yetişkin çocuk doğum günü, tatil, yıl dönümleri gibi özel günlerde beraber olmalıdır.	1	2	3	4
8. Yaşlı anne ve babalar, yaşamlarını derin bir şekilde etkileyen önemli kişisel sorunları hakkında yetişkin evlatlarıyla konuşabilmelidir.	1	2	3	4
9. Yetişkin çocuklar yaşlı anne ve babalarına duygusal destek vermelidir.	1	2	3	4
10. Yetişkin çocuklar gerekli olduğu zaman yaşlı anne ve babalarıyla ilgilenmek için bazı kişisel özgürlüklerinden fedakarlık etmeye istekli olmalıdır.	1	2	3	4
11. Yetişkin çocuklar acil durum zamanlarında yaşlı anne ve babaları için evlerinde oda hazırlamalıdır.	1	2	3	4
12. Yetişkin evlat gerektiğinde yaşlı anne ve babasına öğüt vermelidir.	1	2	3	4
13. Yetişkin evlat gerekli olduğu zamanda yaşlı anne ve babasına yardım etmek için iş programını düzenleyebilmelidir.	1	2	3	4
14. Yaşlı anne ve babalar kendileriyle ilgilenme konusunda zorluk yaşadığında yetişkin evlatlarından birinin yanında yaşayabilmelidir.	1	2	3	4
15. Yetişkin evlat gerekli olduğu zaman yaşlı anne ve babasına yardım etmek için aileleriyle birlikte yaptığı programları düzenleyebilmelidir.	1	2	3	4
16. Yetişkin evlat gerektiğinde anne ve babasının sağlık hizmetlerini (evde bakım, fizyoterapi vb.) anlaması ve kullanması konusunda yardım etmelidir.	1	2	3	4

HAMON FILIAL RESPONSIBILITY SCALE

Adult children have many different ideas about what they should or should not do for their parents. Now, thinking specifically of your parent mentioned in the letter accompanying this questionnaire, please respond to the following statements. There are no right or wrong answers, so just give your own opinion. Circle the number from 4 to 1 which indicates each statement.

	STRONGLY DISAGREE	DISAGREE	AGREE	STRONGLY AGREE
1. Married children should live close to parents.	1	2	3	4
2. Adult children should take care of their parents in whatever way necessary when they are sick.	1	2	3	4
3. Adult children should give their parents financial help.	1	2	3	4
4. If children live nearby after they grow up, they should visit their parents at least once a week.	1	2	3	4
5. Children who live at a distance, more than twenty miles away, should call to their parents at least once a week.	1	2	3	4
6. Adult children should feel responsible for their older parents	1	2	3	4
7. Older parents and adult children should be together on special occasions, such as holidays, birthdays, and anniversaries.	1	2	3	4
8. Older parents should be able to talk over matter of personal importance, that is those that deeply affect their lives, with their adult children.	1	2	3	4
9. Adult children should give their older parents emotional support.	1	2	3	4
10. Adult children should be willing to sacrifice some of their personal freedom to take care of aging parents if they need it.	1	2	3	4
11. Adult children should make room for their older parents in their home in an emergency.	1	2	3	4
12. Adult children should give older parents advice when they need it.	1	2	3	4
13. Adult children should adjust their work schedule in order to help older parents when they need it.	1	2	3	4
14. When older parents are unable to care for themselves, they should be able to live with one of their adult children.	1	2	3	4
15. Adult children should adjust their family schedule in order to help older parents when they need it.	1	2	3	4
16. Adult children should help their parents understand and use resources/services (Medicare, Meals on Wheels and so forth), that they are entitled to, when they need it.	1		3	4